

viața cuvintelor

Adina Dragomirescu (n. 4 mai 1983) este absolventă a Facultății de Litere a Universității din București în 2005 și a masteratului „Limba română: Structură și strategii de comunicare” în 2006. Doctor în filologie din 2009. Bursă postdoctorală (2011–2013). Din 2005, asistent de cercetare și, din 2008, cercetător la Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”. Din 2008, asistent la Departamentul de lingvistică al Facultății de Litere, unde predă sintaxă, morfologie, fonetică și fonologie, stilistică funcțională, didactică.

Cărți publicate: *Ergativitatea. Tipologie, sintaxă, semantică*, București, 2010. În colaborare: *Gramatica de bază a limbii române și Caiet de exerciții*, București, 2010; *Morfosintaxa limbii române*, București, 2010; *Ești COOL și dacă vorbești corect*, București, 2010. Peste 35 de articole de morfologie, sintaxă și gramatică normativă și 25 de recenzii și prezentări de carte în revistele *Revue roumaine de linguistique*, *Limba română*, *Studii și cercetări lingvistice*, *Limbă și literatură*, *Limba și literatura română* sau în volume colective. Lucrări în curs, în colaborare: *Romanian Grammar. A Linguistic Introduction*, ed. Gabriela Pană Dindelegan, acceptată la Oxford University Press; *Tratatul de istorie a limbii române*, vol. III, ed. Gh. Chivu.

Alexandru Nicolae (n. 9 august 1986) este absolvent al Facultății de Litere a Universității din București în 2008 și al programului de masterat „Studii avansate în lingvistică” în 2010. Doctorand în filologie și bursier POSDRU (2010–2013). Din 2008, asistent de cercetare la Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”. Din 2010, asistent la Universitatea „Lumina”. Din 2010, cadru didactic asociat la Universitatea din București, unde predă morfologia limbii engleze și sintaxa limbii române. Cărți în colaborare: *The Noun Phrase in Romance and Germanic*, Amsterdam, 2011; *Gramatica de bază a limbii române și Caiet de exerciții*, București, 2010; *Ești COOL și dacă vorbești corect*, București, 2010. Editor, în colaborare, al volumelor *Studii lingvistice. Omagiu Profesoarei Gabriela Pană Dindelegan*, București, 2007; *Terminologie și terminologii*, București, 2010; *Limba română. Controverse, delimitări, noi ipoteze* (2 vol.), București, 2010. Articole de sintaxă, morfologie și terminologie (unic autor sau în colaborare), în reviste românești și în volume colective din țară și din străinătate. Lucrări în curs, în colaborare: *Romanian Grammar. A Linguistic Introduction*, ed. Gabriela Pană Dindelegan; cu Alexandra Cornilescu, *The Syntax of Romanian Definite Phrases*; *Tratatul de istorie a limbii române*, vol. III, ed. Gh. Chivu.

Adina Dragomirescu
Alexandru Nicolae

101 greșeli de lexic și de semantică

Cuvinte și sensuri
în mișcare

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Colecția „Viața cuvintelor“ este coordonată de Marius Sala.

Redactor: Al. Skultéty

Coperta: Angela Rotaru

Tehnoredactor: Manuela Măxineanu

DTP: Corina Roncea

Tipărit la S.P. Bucureștii Noi

© HUMANITAS, 2011

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

DRAGOMIRESCU, ADINA

101 greșeli de lexic și de semantică: cuvinte și sensuri în mișcare /

Adina Dragomirescu, Alexandru Nicolae. – București: Humanitas, 2011

Index

ISBN 978-973-50-3331-6

I. Nicolae, Alexandru

811.135.1

EDITURA HUMANITAS

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România

tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51

www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro

Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro

Comenzi telefonice: 021 311 23 30 / 0372 189 509

*Doamnei profesoare Gabriela Pană Dindelegan,
în preajma sărbătoririi unei vârste rotunde*

Cuprins

De ce? / 11

Abrevieri / 15

Istoria greșelilor

lexico-semantică / 17

„Cultivarea limbii” / 19

Cauzele greșelilor / 22

Evoluția normei / 23

Influența engleză / 24

Tipuri de greșeli

lexico-semantică / 27

1. *Romgleza noastră*
cea de toate zilele / 31

- 1.1 Dinamica lexicală / 31

Împrumutul / 31

Derivarea / 32

Trunchierea / 33

Calcuri lingvistice / 34

- 1.2. Dinamica sensurilor.

Calcul semantic sau copierea
de sens / 36

(persoană) *abuzată sexual* / 37

acceptanța condițiilor / 40

adresat problemelor / 41

(a) *aplica pentru, aplicație* / 43

(a) *bugeta, bugetat* / 45

(capabil)itate / 48

confortabil cu / 48

dedicat problemelor / 50

expertiză / 52

(a) *face diferența* / 53

(a se) *focusa pe* / 55

(a) *iubi să* / 57

(a se) *întâmpla* / 59

locație de pescuit / 60

ofertat / 62

(a) *panica* / 64

profi / 65

provocare / 66

(a se) *relaționa* / 68

relocarea mobilei / 69

setat la cap / 71

(a se) *socializa* / 72

(a) *sună înapoi* / 74

suspicios de îmbolnăvire / 75

versatilitatea butonilor / 76

2. „*Calofilia semidoctă*” / 79

(a) *aborda o ținută* / 80

(a) *agresiona* / 82

alternativă / 83

(a) *atenționa* (că, cu ceva) / 85

(a) *audia, audiență* / 86

(a) *capacita* / 88

(a) *concluziona discuția* / 89

(a) *confuziona* / 91

(a) *debuta pe cineva* / 93

(a) *demara un program* / 95

derapaj / 97

determinat să / 98

- escaladarea conflictului* / 100
(a) finaliza mâncarea / 103
(a) implementa o mașină / 104
(a) lectura / 106
lustrație, (a) lustra / 107
(a) necesita bani / 108
per porție / 109
picaj de pe tocuri / 110
problematica rezolvată / 111
punctual, nu global / 113
(a) servi masa și (a) consuma alcool / 114
(a) sugestionă / 116
(a) viziona / 118
3. *Pleonasmul și contradicția în adaos* / 121
- 3.1. *Pleonasmul* / 121
De ce apar pleonasmul? / 122
Tipuri de pleonasm / 125
„Autorii” pleonasmelor / 127
- 3.2. *Contradicția în adaos* / 128
(a-și) aduce aportul / 129
alocuțiune amplă, ampolare mică / 131
alocuțiune scurtă, ampolare mare / 132
ani de zile / 132
ani împărțiți în trei semestre / 134
aniversarea a X ani / 134
aniversarea a X luni / 135
averse de ploaie / 136
deontologie profesională / 137
drept pentru care / 138
exact aproximativ / 139
în jur de aproximativ / 140
mijloace mass-media / 141
omletă de ouă / 142
papiotă de ață / 143
poate fi discutabil / 144
prețuri ieftine / 145
procent de X la sută / 146
- procent... la mie* / 147
propria sa / 148
pubelă de gunoi / 150
roșii pomodoro / 150
site de internet / 151
4. *Atracția paronimică, etimologia populară, contaminația* / 153
- 4.1. *Atracția paronimică* / 150
Paronimia / 155
Ce cu ce se confundă? / 157
- 4.2. *Etimologia populară* / 161
Cauzele etimologiei populare / 163
Tipuri de etimologie populară / 164
Degradarea semantică / 167
- 4.3. *Contaminația* / 170
Contaminația ca încrucișare lexicală / 170
Unitățile frazeologice / 172
Contaminația unităților frazeologice / 174
antecameră / 177
belign / 178
familial–familiar / 180
fortuit / 181
forțe caudine / 182
funerarii / 183
(a rămâne pe) geantă / 184
inextricabil / 186
investit în funcția de / 186
inveterat–învederat / 188
juristconsult / 189
(a) lua la cunoștință de / 190
lucrative / 191
pancardă / plancardă / plancartă / 192
petrolier–petrolifer / 194
prin abstract / 196
(a) pune degetul pe „i” / 196

- salutar / 197
specios / 198
vindictiv / 198
5. *Clișee lingvistice* / 200
Ce sunt clișeele? / 201
De ce și cum apar clișeele? / 201
Tipuri de clișee / 203
Fiecare epocă are clișeele ei / 204
automat, practic / 204
bombardamente în Ghencea / 206
hai, haideți / 206
interesant, drăguț, fascinant, deosebit / 208
în exclusivitate, de excepție, senzațional / 209
legat de / 211
nu-i așa? / 213
oamenii legii / 214
pe fondul, la nivelul, în cadrul, la modul / 216
pe probleme / 219
vizavi de / 220
6. *Feminizarea numelor de profesii și a numelor etnice* / 223
Nume de profesii / 225
Nume etnice / 225
decăniță / 226
filoloagă / 228
germancă / 230
7. *Cuvinte și expresii străine deformatе sau greșit înțelese* / 231
Latinisme / 231
Franțuzisme / 232
a la grec / 232
belle Marie / 233
curriculum, curiculă / 234
fată morgana / 235
în corpore / 236
mișelin / 237
persoană non grata / 237
- Bibliografie și sigle* / 239
Surse / 249
Indice de cuvinte / 251

Tipuri de greșeli lexico-semantică

Nu numai vocabularul limbii tinde, potențial, spre infinit, ci și greșelile care privesc folosirea unor cuvinte și a unor expresii. În această carte, n-am putut cuprinde *toate* tipurile greșelilor de lexic și de semantică, dar am ales câteva categorii reprezentative. Am acordat atenție specială greșelilor cauzate de influența engleză, care prezintă și cea mai mare varietate și sunt cel mai bine reprezentate numeric în lista noastră. O secțiune specială privește o clasă de greșeli pricinuite de dorința de a vorbi mai pretențios, mai elevat, pe care le-am reunit sub denumirea de „calofilie semidocă”, preluată de la Andrei Pleșu. Un capitol este rezervat pentru două greșeli de limbă și de gândire: pleonasmul și contradicția în adaos. În altă secțiune, am grupat trei greșeli înrudite: atracția paronimică, etimologia populară și contaminația. Capitole mai reduse ca dimensiuni privesc clișeele lingvistice, feminizarea numelor de profesii și cuvinte și expresii deformate ori greșit folosite. Fiecare dintre aceste capitole începe cu o prezentare „teoretică”, mai mult sau mai puțin dezvoltată, în funcție de problemele pe care le pune fiecare clasă de greșeli, urmată de o listă de greșeli reprezentative. Discutarea greșelilor se încheie adesea cu trimiteri bibliografice, utile cititorilor doritori de informații suplimentare.

Greșelile care ilustrează aceste tipuri au fost supuse unei selecții atente, în urma căreia am eliminat unele greșeli aflate la limita dintre lexic și fonetică (rostirea *servici*, în loc de *serviciu*; rostirea și scrierea greșită a unor cuvinte curente, dar neînregistrate încă în dicționarele normative, cum este *holșurub*, în

loc de *holşşurub*) sau la limita dintre lexic și gramatică (folosirea greșită a adverbelor *(la) maxim* și *(la) minim*, în loc de *(la) maximum* și *(la) minimum*, în contexte precum *Aleargă minimum un kilometru pe zi* sau *A dat televizorul la maximum*).

În cele mai multe cazuri, cuvintele selectate nu reprezintă situații izolate, ci ilustrează un tip de greșeală. Unele dintre situațiile concrete discutate pot primi mai multe explicații și au fost încadrate în mod convențional într-una dintre categorii. De exemplu, *a bugeta* este discutat în capitolul despre influența engleză, dar este și o formă de exprimare pretențioasă, dat fiind că este preferat mai vechiului *a finanța*; *a face diferența*, *ofertat* și *provocare* apar în capitolul despre influența engleză, dar pot fi considerate și clișee ale limbii de azi; *a implementa* apare în capitolul despre „calofilia semidocă”, dar dezvoltarea sa semantică din ultima vreme poate fi pusă pe seama influenței engleze; *mijloace mass-media* este discutat în secțiunea despre pleonasme, dar a apărut ca urmare a influenței engleze etc.

1. Romgleza noastră cea de toate zilele

Trăsătura cea mai vizibilă a lexicului limbii române de azi este influența engleză. Așa cum am spus, nu e vorba de un fenomen negativ în sine. Îmbogățirea lexicului se face atât prin cuvinte noi (împrumutate, derivate cu prefixe și sufixe, compuse, trunchiate ori a căror structură o copiază pe cea a unor cuvinte sau expresii străine), cât și prin transformările semantice ale unor cuvinte deja existente în limbă (lărgiri și restrângeri de sens, înnobilări și degradări, copierea semantismului cuvintelor corespunzătoare din alte limbi). Toate acestea sunt mecanisme normale în evoluția oricărei limbi, care însă pot trece cu ușurință în domeniul greșelilor de limbă, dacă nu respectă regulile, dacă nu sunt sistematice, ci individuale, dacă nu se potrivesc registrului stilistic în care apar. Așa cum vom vedea, cele mai frecvente abateri privesc dinamica sensurilor, și nu dinamica lexicală (îmbogățirea vocabularului cu noi unități).

1.1. *Dinamica lexicală*

Împrumutul

În această carte, nu ne-am propus să luăm vreo poziție față de împrumuturi: deși mulți lingviști și oameni de cultură se declară împotriva împrumuturilor „abuzive“, mai ales din engleză, am preferat să nu adoptăm această atitudine „puristă“, ci să lăsăm limba să decidă ce va păstra și ce nu din valul acesta

de anglicisme. Limba este pusă frecvent în situația de a alege – și se descurcă foarte bine. E suficient să ne gândim la selecția foarte atentă pe care a aplicat-o sumedeniei de cuvinte franceze pătrunse în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea sau la felul în care s-a descotorosit, mai recent, de cea mai mare parte a lexicului limbii de lemn din perioada comunistă. Am discutat însă unele împrumuturi recente din engleză (*acceptanță*, *a se focusa*, *relocare*, *a (se) seta*), care, deși sunt, uneori, bine-venite în domeniile tehnice în care au fost împrumutate, s-au extins în afara acestor domenii, și-au lărgit sensul și înlocuiesc, fără justificare, cuvinte deja existente.

Derivarea

Pornind de la ideea că *derivarea* și *compunerea* sunt procedee pentru care fiecare limbă are reguli mai greu de încălcat, am discutat în lista de cuvinte numai cazul sufixului *-itate* (sub *capabilitate*), care are o răspândire impresionantă și care a beneficiat de atenție specială din partea lingviștilor (Iordan 1943: 182–183, Guțu Romalo 1961: 535–536, 2008 [1962]: 174–177, Mihăescu 1963b: 31–33, Graur 1976: 23, Hristea 1976a, Coteanu 1990, Vasiliu 1993: 77, Uritescu 1993: 21, Forăscu 1999: 6, Zafiu 2002, Stoichițoiu Ichim 2005: 24, 31–32, 110). Derivatele sunt foarte diferite ca grad de „normalitate” în limbă. Cu unele ne-am obșnuit de mult (*expresivitate*, *infirmitate*, *legalitate*, *normalitate*). Altele au fost combătute la un moment dat, dar au devenit „normale” (*periodicitate*, *complementaritate*). În fine, altele sunt excentrice și astăzi, pentru că dublează adesea cuvinte deja existente: *exigențialitate* vs *exigență*, *obligativitate* vs *obligație*, *prudențialitate* vs *prudență*. Atracția pentru *-itate*, adesea precedat de un alt sufix productiv, *-abil*, a devenit așa de mare, încât o formă deja existentă și „normalizată”, precum *mortalitate*, a ajuns să fie dublată de altă formă, mai nouă, *mortabilitate*: „vreți să vă spun că avem cea mai mare *mortabilitate* prin boli cardio-vasculare?” (www.cdep.ro), „în al doilea rând,

scăderea ratei de *mortabilitate* alături de o rată ridicată de natalitate duc la o creștere rapidă a populației“ (www.psihologia-online.ro).

Trunchierea

Trunchierea cuvintelor în sine nu constituie o greșeală de exprimare. Ca și în cazul altor fenomene discutate în această carte, este uneori condamnabilă folosirea unui cuvânt trunchiat într-un context nepotrivit stilistic. Altminteri, trunchierea este, așa cum a arătat Theodor Hristea (1981b, 1997: 13–14), un procedeu de îmbogățire a vocabularului, care se pare că-și are originea în limbajul afectiv al copiilor (Carabulea 1983: 516) și prin care au apărut și s-au impus în limbă cuvinte precum *circă* < *circumscripție* sau *kil* < *kilogram*. Deși au fost condamnate de lucrările normative (Hristea 1981b), cuvinte ca *bac*, *dirig*, *mate*, *prof* pot fi folosite fără grijă în exprimarea colocvială, orală, restricțiile privind numai apariția lor în registrul oficial, înalt. Procedul trunchierii exista și în perioada veche a limbii române, în cazul prenumelor (hipocoristice), și există și în alte limbi, dacă nu în toate (Munteanu 2000: 151): engl. *doc* < *doctor*, *lab* < *laboratory*, fr. *cinéma* < *cinématographe*, *gym* < *gymnastique*, *météo* < *météorologique*. Rodica Zafiu (2009c) observă că, în română, există tipare preferate de trunchiere – bisilabice, terminate în *-i* sau în *-o*. După modelul numelor proprii (*Adi*, *Teo*), au apărut numeroase cuvinte trunchiate, unele mai vechi (*foto*, *iubi*, *promo*, *retro*, *scumpi*), altele mai noi și la modă în momentul actual (*bună dimi!*, *gospo*, *grădi*, *plicti*, *profi*). Deși trunchierea este un procedeu specific oralității (Stoichițoiu Ichim 2005: 38), trunchierile (*mess*, *ro*, *sal*, *tel* etc.) apar tot mai des și în scris, sub influența comunicării rapide prin internet și prin mesaje telefonice. Ele sunt justificate de specificul comunicării colocviale pe internet, dar nu sunt acceptabile în comunicarea oficială.

Calcuri lingvistice

Pentru a putea vorbi despre cuvintele și unitățile frazeologice a căror structură este imitată după alte limbi, este necesar să introducem noțiunea de calc lingvistic, despre care au vorbit Al. Graur (1970 [1937]: 137–138), I. Ștefan (1962: 335–337), Liviu Groza (2004: 119–122) și alții. Cele mai importante contribuții la studierea acestui procedeu i le datorăm lui Theodor Hristea, care consideră calcul un procedeu *sui-generis* de îmbogățire a vocabularului (lexic și frazeologie), foarte frecvent mai ales în aspectul modern al limbii. Termenul *calc* a fost preluat din domeniul artelor grafice, unde se întrebuințează cu sensul „reproducere a unei schițe sau a unui desen“, și, folosit în alte domenii, a ajuns să însemne „copie, imitație, reproducere“. În domeniul lingvistic, Hristea (1984: 100–102) identifică mai multe tipuri de calc:

(a) *Calcul lexical* imită *structura* sau modul de organizare internă a unui cuvânt străin, de obicei derivat sau compus, pe care o reproduce folosind material românesc: *a întrevedea* și *a întrezări* sunt rezultatul calchierii fr. *entrevoir*.

(b) *Calcul frazeologic* copiază expresii și locuțiuni străine: *a lua cuvântul* imită fr. *prendre la parole*.

(c) *Calcurile morfologice și sintactice*, mai puțin frecvente, imită un procedeu sau o construcție gramaticală străină: verbul românesc *a locui*, care este intransitiv (nu acceptă prezența complementului direct, deci se poate spune numai *a locui într-o casă*), apare uneori, ca urmare a influenței verbului francezesc *habiter (une maison)*, cu un complement direct: *a locui o casă, un palat*.

(d) *Calcul lexico-frazeologic* reprezintă copierea, prin traducere literală, atât a structurii unei unități frazeologice străine, cât și a unuia dintre elementele sale componente, care poate fi un cuvânt derivat sau compus: *a face anticameră* este calc frazeologic după fr. *faire antichambre*, iar, în paralel, *antica-meră* este un calc lexical ce reproduce structura fr. *antichambre*.

Cu *anticameră* ne vom întâlni, din altă perspectivă însă, și în capitolul despre contaminații.

(e) *Calcul lexico-gramatical* constă în schimbarea clasei lexico-gramaticale a unui cuvânt căruia i se atribuie și un nou înțeles: folosirea numeralului *unsprezece* articulat, deci transformat în substantiv, *unsprezecele*, cu sensul „echipă de fotbal“, imită folosirea lui *le onze* din franceză.

Care este relația acestor tipuri de calc, care creează noi cuvinte și unități frazeologice, cu greșelile de limbă? Unii lingviști au condamnat calcurile de orice fel. Al. Graur (1970 [1937]: 137–138) era de părere că româna nu utilizează decât în mică măsură procedeul calcului, care ar avea numeroase defecte: cuvintele copiate sunt adesea prea lungi și greoaie, evită numai aparent pătrunderea neologismelor, duce la diferențierea limbilor. Astăzi, când calcurile au devenit foarte obișnuite în limbă, problema se pune altfel. Fiind un împrumut „mascăt“, calculul e mai greu de sesizat de către vorbitori și devine sursă de potențiale greșeli (Stoichițoiu Ichim 2006b: 88). În lista de greșeli, vom vorbi despre două calcuri frazeologice cu model englezesc, *a face diferența* și *a suna înapoi* (la care se pot adăuga și altele: *nu vrei să știi, care-i problema?, să aveți o zi bună!*), foarte frecvente în limba actuală, și despre câteva calcuri morfosintactice, care sunt „mai grave“, pentru că preluarea unor procedee gramaticale dintr-o limbă străină (în special, din engleză, în cazurile discutate de noi) generează în limba receptoare structuri nespecifice (Stoichițoiu Ichim 2006b: 85): tranzitivizarea (*a abuza, a concluziona, a oferta, a panica*), intranzitivizarea (*a escalada* – discutat în secțiunea despre „calofilia semidocă“, ca urmare a extinderii sale semantice), pierderea mărcii reflexive *se* (*a socializa*) ori schimbarea construcției sintactice a unor verbe (*iubesc să...*).

1.2. Dinamica sensurilor.

Calcul semantic sau copierea de sens

Povestea calcului nu s-a terminat însă. De fapt, partea cea mai interesantă abia acum începe. Am văzut mai sus că prin calcul lexical (de structură) apar noi cuvinte și expresii, care copiază structura unor modele străine. Există însă și calcul semantic, adică împrumutul de sens, prin copierea unui model străin. Procedul e descris de Theodor Hristea (1984: 111–112) astfel: calcul semantic constă în faptul că se atribuie unui cuvânt existent într-o limbă un înțeles nou, după modelul corespondentului său străin. Condițiile apariției calcului semantic sunt următoarele: vorbitorul care produce calcul să fie bilingv, termenul străin calchiat să aibă cel puțin două semnificații, cele două cuvinte din limbi diferite să aibă măcar un sens comun. De exemplu, *rădăcină* cu denotațiile pe care le are în lingvistică și în matematică (*rădăcină a unui cuvânt*, *rădăcină pătrată*, *rădăcină a unei ecuații*) este un calc semantic după fr. *racine d'un mot*, *racine carré*, *racine d'une équation*.

Folosirea calcului semantic presupune anumite riscuri: este mai greu de recunoscut de vorbitorii nefamiliarizați cu limba-sursă și poate genera greșeli de exprimare, de tipul „falșilor prieteni“ / „rudelor înșelătoare“ (Graur 1976: 6, Avram 1997b: 18–20, Stoichițoiu Ichim 2005: 108, 2006b: 76), care se mai numesc și „cuvinte altoite“ (Gruică 2006: 15). Vom discuta în detaliu unele dintre aceste cazuri: *a adresa*, *a aplica*, *confortabil*, *dedicat*, *expertiză*, *locație*, *provocare*, *punctual*, *suspicios*, *versatil* etc. În sens restrâns, „fals prieten“ ar trebui să însemne un cuvânt dintr-o limbă străină ce pare cunoscut vorbitorilor, prin asocierea cu un cuvânt din limba proprie, deși nu are niciun înțeles comun cu acesta. În această accepție, din lista discutată numai *locație* ar fi avut drept „fals prieten“ engl. *location*, de care nu era legat, inițial, prin niciun sens comun. Majoritatea exemplelor considerate „falși prieteni“ în bibliografie sunt, de fapt, calcuri semantice (copieri de sens) încă neacceptate de normă și respectă criteriile de producere a calcului semantic, enunțate

mai sus. Din punctul de vedere al cultivării limbii, problema se pune în termeni cantitativi: prea multe unități lexicale, consacrate în codul nostru lingvistic cu un anumit înțeles, sunt folosite cu un sens nou, imitat după un model străin (Gruiță 2006: 15). Care sunt cuvintele care-și adaugă înțelesuri și cine e răspunzător de asta? Așa cum se vede din lista de cuvinte discutate (care poate fi substanțial îmbogățită cu termeni ca: *a acomoda, agrement, audiență, informal, a observa, oportunitate, promoție* etc.), majoritatea cuvintelor care au căpătat sensuri noi, copiate, sunt neologisme și, în multe cazuri, este vorba despre termeni (relativ) specializați, care, prin intermediul presei, pătrund în alte terminologii decât cea de origine, și apoi în limba comună (Stoichițoiu Ichim 2005: 55). Așa cum vom vedea, în multe cazuri sunt afectate de calcul semantic cuvinte de origine franceză, fixate în limbă cu anumite semnificații, care au copiat recent înțelesuri ale corespondentelor englezești.

Unele dintre aceste îmbogățiri semantice vor fi, cu siguranță, acceptate de limbă, însă altele sunt efemere. Ceea ce putem face pentru a evita simplu greșelile de acest tip este să folosim, de fiecare dată când îl avem la îndemână, cuvântul românesc – să spunem, de exemplu, *a se concentra* în loc de *a se focusa*, *acord* în loc de *agrement* (care este încetățenit cu sensul „plăcere, distracție“) ș.a.m.d.

(persoană) abuzată sexual

Verbul *a abuza*, împrumutat din franceză (*abuser*), este în plină expansiune (semantică și de frecvență) în limba actuală. Dicționarele țin greu pasul cu noile accepții și structuri. DEX 2009, dicționarul explicativ academic, definește verbul *a abuza* prin „a uza de ceva în mod exagerat; a face abuz“, „a comite ilegalități, nedreptăți, profitând de o situație, de un titlu sau de putere“. NDU înregistrează și alte înțelesuri: „a întrebuința în mod exagerat, a folosi peste măsură (și într-o manieră defec-tuoasă)“, „a înșela încrederea cuiva, a amăgi“, „a profita de o situație, de o funcție“ („un maistor Iosif încurcă pe văduvă în

datorii ca să poată *abuza* de ea“, G. Călinescu), alături de adjectivul de origine participială *abuzat* „care a fost victima unui abuz“ („persoană *abuzată*“). DEXI adaugă și sensul „a viola“, când complementul verbului *a abuza* se referă la minori sau la femei; în același spirit, adjectivul participial *abuzat*, privitor la femei și la minori, înseamnă „care a fost violat“. Accepțiile noi, „a viola, a maltrata“, există și în franceză („il *abusait* de sa belle-fille“, în *Petit Robert*), și în engleză („a girl... was being sexually *abused* by her father“, în *Oxford Dictionary*).

Povestea verbului latinesc **abusare* (neatestat), ajuns în diverse limbi, este complicată, și foarte interesantă. În franceză, e întâlnit încă de la începutul secolului al XIV-lea, cu sensurile „a nu se folosi bine de un lucru, a-l utiliza în exces“. Engleza l-a împrumutat din franceză în secolul al XV-lea și, foarte repede, pe la 1550, l-a specializat pentru înțelesul „a agresa, a viola“. În franceză, sensul „a viola“ este împrumutat târziu, în secolul al XIX-lea, din engleză. Româna ar fi putut prelua semantismul „a agresa, a viola“ după oricare dintre aceste două limbi.

Ce indicii ne oferă regimul sintactic al verbului? Verbul *a abuza* este, la origine, verb intransitiv, care nu acceptă complement direct (*a abuza de ceva*). Sub influența limbii engleze, în care *to abuse* este și tranzitiv, s-a produs un calc sintactic, adică verbul românesc a devenit și el apt de a se construi cu un complement direct (*a abuza pe cineva*). Odată cu „tranzitivizarea“ verbului, a apărut și posibilitatea de a forma un participiu pasiv adjectivat: *abuzat*. Drumul este simplu: *a abuzat o femeie* devine, la diateza pasivă, *o femeie a fost abuzată* și, de aici, *o femeie abuzată*. Un proces asemănător a avut loc și în franceză: verbul *abuser*, la origine intransitiv, e atestat în secolele al XVIII-lea–al XIX-lea cu utilizări tranzitive, probabil sub influența verbului englezesc *to abuse*: pentru „a seduce o fată“ (nu – încă – „a o agresa“ ori „a o viola“!), se putea spune *abuser d'une jeune fille*, dar și *abuser une jeune fille*. Astăzi, ambele construcții – ca și participiul adjectival din *jeune fille*

abusée – sunt posibile în franceză, dar cu înțelesul „a agresa, a viola“. Faptul că verbul franțuzesc s-a putut construi tranzitiv încă din secolele al XVIII-lea – al XIX-lea n-a rămas fără urmări în română: se pare că verbul românesc *a abuza*, cu sensurile de atunci, a copiat încă din secolul al XIX-lea construcția sintactică tranzitivă din franceză, dar apoi a uitat-o și a recopiat-o mai târziu, foarte probabil după engleză (Trésor, OED). Dovada existenței lui *a abuza* cu utilizare tranzitivă este participiul adjectival cu înțeles pasiv *abuzate*: „în poeziile române de astăzi sunt mai ales trei imagini uzate și *abuzate*: florile, stelele și filomelele“ (T. Maiorescu, în DA).

Construcțiile actuale în care apare verbul tranzitiv *a abuza* sunt foarte numeroase, pentru că *a abuza* are o deschidere semantică foarte mare (acoperă realități destul de diferite) și are două roluri distincte – e folosit fie ca eufemism pentru „a viola“, fie ca termen agravant pentru „a exploata, a umili“, fiind deci diferit semantic și de *a agresa*, și de *a viola*. Dacă pentru extinderea semantică se pot găsi justificări, copierea structurii sintactice e totuși supărătoare. În loc de:

„a acționat din răzbunare, pentru că victima *l-ar fi abuzat sexual* în repetate rânduri“ (Antena 1, 30.III.2011);

„tatăl violator *a abuzat-o sexual și pe prietena* fiicei sale“ (www.evz.ro);

„Joe Jackson neagă că *l-a abuzat pe Michael*“ (www.evz.ro),

se poate spune, cum e mai firesc pentru regimul sintactic al verbului *a abuza* din română: „victima *ar fi abuzat sexual de el*“, „tatăl violator *a abuzat sexual de prietena* fiicei sale“, „Joe Jackson neagă că *a abuzat de Michael*“. Ca să nu mai vorbim de posibilitatea de a folosi cvasisinonimele *a agresa*, *a maltrata*, *a viola*. Dar, cu cât clișeul e mai bine fixat, cu atât evitarea lui devine mai grea.

Bibliografie: Stoichițoiu Ichim (2006b: 85), Rădulescu (2007: 110–111), Zafiu (2010b).

acceptanța condițiilor

Acceptanță este unul dintre cuvintele care, împrumutate recent din engleză (dicționarele importante – DOOM₂, DEX 2009 – nici nu-l înregistrează), își justifică existența în domeniul economic, bancar, al asigurărilor. Considerăm firești aparițiile sale cu sensul specializat, din moment ce nu exista în română un termen cu acest înțeles, iar termenul englezesc este internațional și ușor de recunoscut: „proces-verbal de *acceptanță* serviciu“ (www.balkan-ix.net), „consultanți de *acceptanță*“ (adiz.kubu.ro), „politica de *acceptanță* pentru înscrierea site-urilor în directorul mocka.ro“ (www.director.mocka.ro), „*acceptanța* publică înseamnă că o anumită politică sau măsură este explicit sau tacit susținută de membrii publicului“ (www.cnr-cme.ro).

Nu este însă corect folosit în limba comună, unde dublează inutil cuvinte deja existente, cum ar fi substantivul *acceptare*, derivat de la verbul *a accepta*:

„hoțul neprins e negustor cinstit, deci *acceptanța* hoției, nemaîntâlnită expresie în nicio altă limbă de pe glob“ (N 24, 18.V.2008);

„mulți încearcă să demonstreze că *acceptanța* homosexualității și a homosexualilor nu este un pericol pentru familie“ (pinkpong.gramo.ro);

„probabil că secretul unei vieți fericite este *acceptanța*“ (comaritan.blogspot.com).

În NDU, *acceptanță*, marcat ca „rar“, apare cu sensurile specializate: „primire a ceea ce se propune, se oferă; consimțire la...; *acceptare*“ („în propunerile lui, n-a depășit niciodată limitele de *acceptanță*“) și „acord semnat de a plăti o poliță la scadență“. Unul dintre exemplele cu care NDU ilustrează această intrare – „este necesară *acceptanța* condițiilor de către dumneavoastră“ —, pe care nu-l putem încadra într-un anumit registru, ilustrează trecerea termenului în limba comună, dovadă fiind posibilitatea substituției cu *acceptare*. Semnificația din DEXI e destul de diferită: „fază a unui dialog sau a unei relații interpersonale, realizată pe baza încrederii, a afinității ori a

consensului de idei; accepție, sens“, sinonimia propusă de autorii dicționarului nefiind cu *acceptare*, ci cu alt cuvânt asemănător formal, *accepție*. Nu am putut însă găsi niciun context în care *acceptanță* să fie sinonim cu *accepție, sens*.

În engleză, de unde româna a împrumutat cuvântul, *acceptance* înseamnă „primire favorabilă unei persoane, a unui lucru, a unei idei; aprobare“, întocmai ca rom. *acceptare* („the assertion finds *acceptance* in every rank of society“), „faptul de a accepta un lucru, cu plăcere sau din obligație“ („her face now a fatalistic mask of *acceptance*“), „starea sau condiția de a fi acceptat“ („she first brought Austin into *acceptance* with the King“) și, în fine, înțelesul din economie, din comerț, „angajamentul formal de a plăti la timp o factură“. Oxford Dictionary arată că engl. *acceptance* a fost preluat din franceza veche, însă dicționarele Petit Robert și Trésor nu înregistrează acest cuvânt. Pe site-urile franțuzești, e folosit mai ales în sintagme englezești de tipul *acceptance speech* și, rar, cu sensul tehnic, drept cuvânt adaptat: „test d’*acceptance* sur un projet PhP“ (*dev.af83.com*).

Situația substantivului *acceptanță*, folosit, prețios, în locul lui *acceptare*, nu este unică. În aceeași serie, se înscriu: *capabilitate* în loc de *capacitate*, *locație* pentru *loc*, *problematică* în loc de *problemă*, *a sugestionă* în loc de *a sugera* etc.

adresat problemelor

Dicționarele românești înregistrează verbul *a adresa* numai cu înțelesurile „a (se) îndrepta (cu) vorba către cineva“, „a (se) îndrepta către o persoană, o instituție etc. (cu) o invitație, o cerere etc.; a face apel la“, „a scrie adresa pe o scrisoare, pe un pachet“. Prin urmare, e corect să spunem: „mesajul *adresat* familiei“, „avertisment *adresat* omenirii“, „discursul *adresat* ardelenilor“, „împăratul Japoniei *s-a adresat* cetățenilor“, „îndemnul *adresat* medicilor“ etc.

În limba actuală, mai ales în domeniul administrației, al finanțelor, al afacerilor, verbul *a adresa* și participiul *adresat* și-au lărgit, după model englezesc, atât posibilitățile de construcție,

cât și sensul. Prima extindere privește tipul de obiect care poate fi „adresat”: nu mai e vorba doar de un mesaj, o scrisoare, un discurs, un avertisment, un îndemn, ci și de un produs sau de un serviciu:

„o dietă *adresată* preponderent femeilor“ (*apud* Zafiu 2010f);
„spălătorie de rufe *adresată* studenților“ (*apud* Zafiu 2010f).

Construcția cu participiul *adresat* (ca și cea cu *dedicat*) este, deși frecventă, foarte ușor de evitat, prin folosirea termenului *destinat*:

„proiectul Cozmâncă, *adresat* nostalgicilor comunismului“ (www.evz.ro);
„magazin online *adresat* exclusiv femeilor“ (www.codrosu.ro);
„ghid *adresat* părinților“ (www.medfarmro);
„depozit *adresat* pensionarilor“ (www.otpbank.ro).

Denotația din engleză care a stat la baza acestei extinderi este „a ghida, a direcționa, a ținti“ pentru verbul *to adress*, respectiv „direcționat, trimis“ pentru participiul *addressed*.

Altă extindere, și mai îndepărtată de sensul inițial din română, este reprezentată de folosirea verbului *a adresa* cu înțelesul „a viza, a trata“, în stilul tehnic-administrativ și, de aici, în limbajul presei. Copierea semnificației din engleză e însoțită și de imitarea structurii sintactice a verbului: complementul indirect, care în construcția românească exprima destinatarul acțiunii („am adresat un îndemn *copiilor*“), a ajuns să exprime obiectul adresării („conferință adresată *problemelor* de...“). Exemplele în care *a adresa* copiază atât sensul, cât și construcția sintactică a verbului englezesc *to adress* sunt foarte frecvente:

„la început, NES a fost criticat pentru calitatea slabă a produsului, dar Nintendo *a adresat* problemele, și după asta popularitatea produsului a crescut imens“ (ro.wikipedia.org);
„fără a exista abordări speciale *adresate* problemelor de atenție“ (www.scribtube.com);
„varietatea de creme îmi permite să *adrez* problemele și particularitățile acestui tip de ten“ (pinkaboutitbunny.blogspot.com);
„cursul *s-a adresat* problemelor din turism“ (www.bucovinatourism.ro).